

OPSTELLEN

OVER

DE

CHRISTELIJKE
OPVOEDING

B. Florijn

XIV

De ouderdom

Het bereiken van een nieuwe fase

In de levensgang van de mens wordt elke periode voorafgegaan door een overgangsfase, een tijd van verwarring en soms zelfs van ontredde- Een overgangsfasering. We zagen het in het bijzonder bij de overgang naar de puberteitsleeftijd. Maar het geldt voor elke fase in de levensgang. En zo is er ook een overgangsfase van de volwassenheid naar de ouderdom. Soms komt er dan een gevoel van 'haast' over de mens, een 'paniek ter elfder ure'. Er is nog zo veel denkt men, dat gedaan moet worden en de tijd is nog maar zo kort. Zoveel is er dat is blijven liggen, waar men nooit aan toe gekomen is. Ook is er een besef van 'is dat nu het leven.' 'Is dat nu alles.' Men voelt het. Men kan niet meer zoals voorheen. Soms heeft men dat gevoel al betrekkelijk jong. Vooral neurotische persoonlijkheden lijden er aan. Ze voelen zich vroeg oud; verliezen vrij spoedig de vreugde in de ontwikkeling des levens. Een heel enkele keer kan dit besef een andere oorzaak hebben. Een wezenlijk diep religieus besef, dat niet neurotisch is.

Men gaat zich werpen op het werk. Men wil het niet overgeven. Soms werkt men zó, dat men als het ware al hijgend de eindstreep haalt. Te moe om verder te gaan. Men wil nog wat doen, moet nog veel doen. Men wil nog mee kunnen, nog niet oud zijn, niet aan de kant geschoven worden. Niet staan aan de zijlijn des levens. Soms spreekt men het uit: "Wat is het geweest. Was dat het leven. Was dat alles." Soms wordt men het zich met een schok bewust; weet men, dat men niet veel meer te verwachten heeft van het leven. In het bijzonder als men alleen is. En dan komt het einde van het

werk. Abrupt veelal. De mogelijkheid en de bewustheid om naar dit afscheid heen te leven ontbrak, of men wilde het niet zien.

2 Kor. 5:17

Het kan ook zo zijn: men wordt oud en ziet terug op een geslaagd leven. Maar wat is dat, een geslaagd leven. Het is het grootste ongeluk dat ons kan overkomen. Een vernieuwd leven, dat is wat anders. "Het oude is voorbijgegaan, zie, het is alles nieuw geworden." Dat is het Wonder. Een vernieuwd leven dat ook in ons werk openbaar komt, als een geschonken Wonder.

Een goede
ouderdom

Een goede ouderdom. Wat is dat. Zou het niet vaak zo zijn, zoals eens een oude man zei, toen men hem vroeg wat hij gedaan had. Hij antwoordde: "Verkeerd gedaan." Toch had hij wat men noemt een gewoon leven geleid, dat wel. Die man kon ook niet verder zien dan: verkeerd gedaan. Hij kon ook niet stamelen van een overname. Toch zág hij het: verkeerd gedaan. Maar als op dat 'verkeerd gedaan' geen ontzaglijk Wonder mag volgen, een genade-wonder, dan blijft het 'verkeerd gedaan' staan, alleen het 'verkeerd gedaan'.

Mark. 10:45
Matth. 20:28

Een goede ouderdom. De bekende Schotse leraar Robert Bruce mocht zeggen: "Toen ik jong was, mocht ik de Heere dienen, maar nu ik oud geworden ben, nu is Hij gekomen om mij te bedienen." Hij sprak het uit als een Wonder; een mens bediend door de Heere. Alsof hij zeggen wilde: "De Zoon des mensen is niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen." De Rust van de Kerk.

John Scrimger, een vriend van de bekende Schotse leraar John Livingstone zei tot deze, toen hij geteisterd door niersteen van kamer in kamer vluchtte van de pijn: "John, je weet dat ik altijd een ruwe, norske vent geweest ben, maar nu ik oud ben, bezoekt de Heere mij met ziekte en nu maakt Hij nog een lam van mij."

De periode
van het afzien

We willen in dit laatste hoofdstuk enkele dingen zeggen over het ouder worden. Deze tijd is wel genoemd de periode van 'het afzien'. Een psycholoog heeft eens gezegd, dat het bekende hoofdstuk uit het boek Prediker over de ouderdom, het zwaarmoedigste geschrift is dat ooit geschreven is over deze leeftijd. Ouderdom, de winter van het leven: "Het seizoen is gesloten." Een ander dichtte: "Elke stap brengt mij nader, bij het Huis van mijn Vader."

Aan de ene kant kan men alles idealiseren. Men kan wijzen op de schoonheid van de ouderdom, op de rust die er genoten kan

worden na het inspannende, moeitevolle leven, op de wijsheid die uit kan gaan van de ouderdom. Dat kan allemaal wel waar zijn, maar dat neemt niet weg, dat de ouderdom de laatste periode van de mens is. En dat is toch wel iets om over na te denken. De laatste periode hier op aarde. De laatste fase voor de eeuwigheid, waar "geen verandering of schaduw van omkering meer is." Waar het lot voor eeuwig beslist is. Eeuwig rechtvaardig bezegeld. En als men dat dan nooit kan geloven, nooit mag geloven. Rechtvaardig, nooit geloven. Eeuwig, nooit geloven.

Vergelijk
Jac. 1:17

Oud geworden en dan geen Borg voor de schuld. Oud en dan nooit eens Anderen geworden zijn. Hoe is het mogelijk dat de mens niet verstijft van ontzetting. Wie kan de doodstaat van de mens naar waarheid tekenen, buiten het Woord des Heeren. Een gezegende ouderdom, zegt men dan. Een ontzettende ouderdom. Zoveel jaren volkomen tegengestaan. Alleen maar tegengestaan. "En gij hebt niet gewild", wat er ook in het leven gebeurd moge zijn. Hoe kan de oude mens dan nog leven, maar ook: hoe kan de jonge mens dan nog steeds verder gaan. Al die jaren een vijand gebleven. En misschien in de laatste jaren van zijn leven het meest vijandig. Al die jaren in zichzelf gebleven. Nooit eens Anderen geworden. Nooit. Als ik me dat enigermate voorstellen kon, maar dat kan ik niet, die mogelijkheid heb ik niet. De eeuwigheid kan door mij niet doordacht worden. Dat gaat mijn begrip volkomen te boven. Ik moet daar niet aan denken en ik moet er altijd aan denken. Niet aan denken dat hierna mij de eeuwigheid wacht.

Een gezegende
ouderdom,
een ontzettende
ouderdom
Matth. 23:37
Luk. 13:34

Misschien zegt u wel: "Maar ik denk er veel aan." Maar wilt u dan wel bedenken, dat u dan wel denkt aan een dragelijke eeuwigheid, en die is er niet. Dan denkt u aan een te doordenken eeuwigheid, en die is er ook niet. Dan denkt een tijdelijk stofje aan een eeuwigheid en dat kan niet. Het begrip eeuwigheid moet ons van een andere zijde geleerd worden. Het is geen menselijk begrip. Daarbij komt: het is altijd een eeuwigheid met een inhoud en die inhoud is nooit te doordenken. Daar hebben wij geen begrip van. De inhoud van de eeuwigheid is door ons denken nooit te kennen. Die moet ons getoond worden, door ons ervaren worden. De eeuwigheid is nooit te doordenken in haar ontzetting. Eeuwigheid. Dan zal gedragen moeten worden wat ondraaglijk is. En dat laat zich nooit indenken. Dat is een altijd sterven en toch niet kunnen

Eeuwigheid

sterven. Een ondergaan onder de toorn Gods. Steeds ontzettender. Een diepte zonder bodem. Een zee van toorn zonder oever. Een eeuwige nacht van ontzetting zonder einde, zonder morgenstond. En aan de andere zijde - en ook dat is in geen enkel opzicht te doordenken, alleen te aanbidden -: een mogen beleven van "hetgeen het oog niet heeft gezien en het oor niet heeft gehoord, en in het hart des mensen niet is opgeklimmen". En geldt het niet van beide zijden, van de eeuwige ontzetting én van de eeuwige heerlijkheid: er is geen begrip van te vormen. Deze zaken moeten de mens getoond worden. En ook door de mens toegeëigend worden. Daarvoor moet hem het geloof geschonken worden. Dan mag men zien: "Goed doet geen nut ten dage der verbolgenheid, maar de gerechtigheid redt van den dood." En anders, dan kan er veel gebeurd zijn in ons leven, dan kan er álles gebeurd zijn, behalve dat ons leven "met Christus verborgen is in God". En waar is dan de Gerechtigheid, Die voor God bestaat (Luther).

1 Kor. 2:9

Spr. 11:4

Kol. 3:3

Oud-zijn

Ja, zeggen we, het is wat: oud-zijn. Maar is dat probleem werkelijk wel zo groot op de oude dag. Zou de ontzetting ervan psychologisch gezien niet eerder liggen in de tijd dat ons werk, ons leven afbrokkelt. Zou dáár, psychologisch gezien, de ontzetting niet veel sterker op ons af komen. Want het valt toch niet te ontkennen, de periode van de ouderdom is de periode van afname, ook in dit opzicht. Onze functies nemen af, ook ons vermogen van willen doordenken. Alles verliest toch aan kracht, aan intensiteit.

'Nog niet', 'niet meer', 'toch'

Iemand heeft eens gezegd: "De jeugdige kent de woorden: nog niet." 'Nog niet' getrouwd, 'nog niet' gekomen tot een bestemming, 'nog niet' gevonden het werk dat op hem wacht. Altijd is hij gericht op het toekomstige. 'Nog niet.' De oude van dagen kent het woord en de zaak: 'niet meer.' Vaak moet men dan zeggen: mijn vrouw is er 'niet meer', of: mijn man is er 'niet meer'. Mijn werk is er 'niet meer', mijn vrienden zijn er 'niet meer' en mijn gezondheid is er 'niet meer'.

Schoner en oneindig waarachtiger is het gezegd in het Woord des Heeren, in de Heilige Schrift, met de woorden uit Prediker 12. Het licht is er niet meer: "Eer dan de zon en het licht, en de maan

Pred. 12:2-4

en de sterren verduisterd worden." De kracht is er niet meer: "Wanneer de wachters des huizes zullen beven." Het gezicht is afgenomen: "De twee deuren naar de straat zullen gesloten worden." Men leze dat wondervolle hoofdstuk uit Gods Woord. Dat hoofdstuk uit de Heilige Schrift, dat door een psycholoog genoemd werd: "Het zwaarmoedigste geschrift dat ooit is geschreven over de oude dag." Maar laten we dan toch in het bijzonder niet vergeten het vers waarmee dit hoofdstuk begint: "En gedenk aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap, eer dat de kwade dagen komen en de jaren naderen, van dewelke gij zeggen zult: Ik heb geen lust in dezelve."

"En gedenk
aan uw
Schepper"
Pred. 12:1

Als de ouderdom daar is, dan verandert er iets in de mens. Beter is het te zeggen: de mens verandert. Want ook deze verandering is een totale verandering. De oude mens kan niet meer doordringen in verschillende zaken. Hij mist de kracht daartoe. Hij kan niet meer komen tot het wezen der dingen. Hij mist vaak de doorzetting om daartoe te komen. Ook vaak de wens. De ontzaglijkheid der dingen is van hem geweken. Vaak ook de ontzetting. Zo ontstaat vaak de meegaandheid die kenmerkend is voor veel ouderen. Men laat de dingen over zich heen komen. Men komt niet meer tot handelen, ook niet meer tot nadenken. Alles gaat zich afspelen op een lager niveau.

Een totale
verandering

Meegaandheid

Daar was een oude man. Hij had geluisterd naar een lezing in een bejaardenoord. Toen kwam hij naar de spreker toe. Hij zei: "Deze dingen heb ik gehoord toen ik jong was. Ja, toen. Daarna niet meer." En hij ging weer verder. Men ziet de afgrondelijkheid der dingen veelal niet meer. Spant zich daartoe ook niet meer in. En nu weet ik wel, het Goddelijk geheimenis laat zich niet bemachtigen door ons denken door ons handelen, door ons willen. Maar, is het erom vragen ook niet verdwenen. Er is een vorm van berusting over de mens gekomen. Het doodsprobleem dringt ook niet meer zo als in de jaren van de virilitas, de volwassenheid. Psychisch gezien was die bekommernis in die leeftijd intenser dan in de oude dag doorgaans. De virilitas is toch de tijd van de bezinning op het leven.

Berusting

Oud worden. Alle vermogens nemen af. Maar weet de oude van dagen dan niet dat de eeuwigheid wacht. Dat weet de oude van dagen wel. Dat weet ook de jeugdige wel. Maar is het niet vaak zo,

dat de jeugdige er mee leven kan, ondanks alles. En is het vaak niet zeker zo, dat de oude van dagen stil doorgaat. Toch maar doorgaat. Soms lijkt het wel, zonder enige bekommernis. Soms onbegrijpelijk voor degenen die hem vroeger gekend hebben, toen er nog enige ernst over hem lag. En nu oud geworden gaat diezelfde mens daarheen, stil en gerust. "En gedenk aan uw Schepper in de dagen uwer jongelingschap, eer dat de kwade dagen komen en de jaren naderen, van dewelke gij zeggen zult: Ik heb geen lust in dezelve."

Gen. 32:26

Onze vermogens nemen af, we zagen het. Alle vermogens. Inderdaad alle vermogens. Het inleven in de dingen. Ook in de wezenlijke zaken. Het besef van die zaken. Van de diepte ervan. Van de ontzetting ervan. Alles neemt af. En bijgevolg ook het pogen. In zeker opzicht het: "Ik zal U niet laten gaan, tenzij dat Gij mij zegent." Het berusten is gekomen. De ontzetting wordt weggenomen. De kwade dagen komen. Juist in deze leeftijd. Gods Woord zegt het. En het wordt ervaren: vaak is men al gestorven voor men sterft.

Toch, daar blijft iets dat haar glans nooit verliest. Een Wonder zo groot. En als dat weer levend gemaakt wordt, dan komt het met een nieuwe kracht, met een ontzaglijke, wonderlijke beleving. En vaak juist zo stil. Dan zien we dat niets afneemt van dit Wonder. Niets. Dáár wordt niets minder. Niets. Eén blik van U en de liefde glanst weer terug. Eén ogenblik en het heimwee naar U, Drieënige HEERE, is er weer, als een Goddelijk Wonder. Onuitsprekelijk. Slechts één Woord en het geheugen is er weer. De kennis is niet weg. Maar ze wordt groter, onbegrijpelijker, nimmer te vatten. Daar is geen leeftijd die daar over beslist. Daar is geen afname van onze functies die daar invloed op heeft. Daar is het: "Zie." Toch weer: "Zie", als een eeuwig Wonder. En het gaat verder: "Zie, Ik." O God, wat een Wonder. Wat een Wonder. Toch weer: "Zie, Ik maak alle dingen nieuw." Ook hier op aarde. Ook in de grijze ouderdom. Als alles ons verlaat. "Zie, Ik maak alle dingen nieuw." Dank U, eeuwige Drieënige God. Dat we het met eerbied mochten uitdrukken. Eeuwig dank, U, o God de Vader voor Uw verkiezende Liefde. Dank, eeuwig dank, U, o God de Zoon voor Uw eeuwige Verlossing. Dank, eeuwig dank, U, o God de Heilige Geest voor Uw eeuwige toepassing. Eeuwig dank en ere. "U alleen, U loven wij."

"Zie, Ik
maak alle
dingen nieuw"
Openb. 21:5

Ps. 75:1 ber.

Het kan ook zijn - en dat is een zeer onbegrijpelijk Wonder, hoewel niet groter dan bij een kind van één dag, want alles is een onbegrijpelijk Wonder - het kan ook zijn: gehoord ter elfder ure. Toch nog gehoord. Onbegrijpelijk Wonder: ter elfder ure. En het loon, het volkomen genadeloon, het eerst uitgekeerd. Het kan ook zijn als aan het kruis: "Heden zult gij met Mij in het paradijs zijn." Eeuwige verwondering. Eeuwige bewondering. Eeuwige stilte. "De lofzang is in stilheid tot U, o God, in Sion." Wie zal er zo verwonderd zijn, wie zal er zo mogen aanbidden. Wie zal zo de kroon mogen neerwerpen aan de voeten des Lams en zingen: "Gij hebt ons Gode gekocht met Uw dierbaar Bloed, o Lam Gods." Ter elfder ure geroepen. Wie zal er zo loven en prijzen tot in aller eeuwen eeuwigheid. Gekocht voor zo'n dure prijs. Nooit uit te spreken. "Gods toorne voor eeuwig door Gods Bloed geblust." Nooit meer toorn. Nooit meer. Betaald, alles betaald. Voor eeuwig betaald. Door Hem, Gods eniggeboren geliefde Zoon. Door Hem, in Wien de Vader Zijn welbehagen heeft.

Toch nog gehoord
Matth. 20:9
Luk. 23:43
Ps. 65:2
Vergelijk
Openb. 5:9
Vergelijk
Jes. 42:1
Matth. 3:17

Ouder worden. Men gaat nog wel wat door, maar het leven wordt meer en meer een planteleven. Een zich wat koesteren in de zon. Een wat bescherming zoeken tegen de koude. Een wat genoeglijk keuvelen, als dat nog mogelijk is, over vroeger. Misschien een wat verzachtend praten over wat komt. Maar vaak is de helderheid, de ontzetting van het wezenlijk mens-zijn weggenomen. De scherpheden zijn we kwijt. Een zekere gemoedelijkheid, een zekere relativering wordt ons deel, de gemakelijkheid, de vergoelijking van de oude dag. We nemen de dingen niet meer zo absoluut. De spanning als eens in de puberteit, als eens in de periode van de volwassenheid, is voorbij. John Livingstone spreekt ergens over een gemeente die hij mocht dienen. Een gemeente die nog de jeugdige frisheid had en de scherpte der jeugd. Niet het ingedommelde dat ouderen vaak zo weinig doordringend doet zijn.

De ontzetting
weggenomen

Ouder worden. Het wordt, als men wat gezond blijft, meer een kabbelend voortgaan. Als men ziek wordt of sukkelend, wordt men vaak eerder wat mopperiger dan ernstiger. En als men dan nog wat ernstig wil doen, dan zegt men dat men dankbaar is, dat men nog zo is. Het zelfbedrog verlaat de mens niet snel.

Ouder worden, het is een onafwendbaar reizen naar het einde. Het is het op weg zijn naar de dood. Naar de oordeelsdag. Naar de eeuwigheid. Wat men zich ook moge voorstellen. Onafwendbaar.

Reizen naar
de eeuwigheid

Ps. 90:1

Nu kan men zeggen: "Ja, maar." En we slaan dan de negentigste psalm op en we lezen: "Heere, Gij zijt ons geweest een Toevlucht van geslacht tot geslacht." Maar is dit voor ons waar geworden. Werkelijkheid geworden. Is dit voor ons waar gemaakt. Is dit ons geschonken, dit door Goddelijk Bloed verworven wonder. Mediteren daarover is niet zo moeilijk. En met een bepaald gevoel er door getroffen te worden ook niet. Maar het is toch wel een geheel andere zaak, het in geloofsvertrouwen te kennen en te mogen mijnen.

Het afnemen
van de
vermogens

"Dan ga ik
op tot Gods
altaren"

Ps. 43:4 ber.

We zetten ze nog even naast elkaar. Het afnemen van al onze vermogens, van al onze activiteiten, van al onze capaciteiten en daarnaast dat Wonder, zo onuitsprekelijk groot. Te groot voor een mens. Nooit te geloven door een mens, dan alleen door een geschonken geloof. Door een geloof als gave Gods. En anders nooit te verkrijgen door een mens. En dat is de blijdschap van Gods Kerk. Dat Wonder: "Dan ga ik op tot Gods altaren."

Ons leven
verliezen
Matth. 16:25
Luk. 9:24

Luk. 6:37

Tussen deze twee zaken ligt een onderscheid, zo ver als het West verwijderd is van het Oosten. Oneindig ver. Maar doorgaans is dat verschil voor ons niet zo groot. Omdat wij de ontzaglijkheid ervan weggedrongen hebben. Of misschien niet eens weggedrongen. We zijn er nooit van overtuigd geworden. Niet in het minst. We zijn er nooit door stil gezet. En dan formuleren we weer verkeerd. Deze dingen zetten ons nooit stil. Het leven zet ons niet stil. Nooit. Het doet ons onze gang wel eens even wat verminderen. Maar stil zetten, wezenlijk stil gezet worden komt niet van ons. Als een Drieënig God dat niet doet, dan gaan wij altijd door. Men kan zeggen: "Toen en toen is de wereld voor mij ingestort", en het klinkt geweldig, maar het is doorgaans toch wel een leugen. Ingestort. Dat betreft veelal dan onze vooruitzichten of facetten van ons leven. Maar niet ons leven in zijn absoluteheid. We geven het leven er niet door op. We verliezen er ons leven niet wezenlijk door. Ons leven verliezen kan in wezenlijke zin maar alleen, als we het mogen verliezen, zoals de Heere Jezus zegt: om Zijnentwil. Dan zijn we ons leven kwijt. Dan zijn we ons leven verloren. Dan mochten we het verliezen. En anders houden we het vast. Kan het niet met onze handen, dan met onze tanden, maar we houden vast. Zo lang, tot in ons leven mag klinken, als een wonder van vrije Genade: "Laat los, en gij zult losgelaten worden." Dan is dat verliezen voor ons enkel winst. Een uitrusten. Dan is het verliezen een ontzaglijke weldaad

die geschonken wordt. Dan is ons verliezen een van Hoofd mogen veranderen, een van Koning mogen veranderen. Dan komen we onder een andere heerschappij. Dan heeft de duivel geen heerschappij meer over ons. Dan zal de zonde over ons niet meer heersen. Dan worden we ontnomen aan onze vader, de duivel. Dan worden we gezet onder een andere Vorst, de Heere des hemels en der aarde. Dán is onze wereld ingestort, afgebroken, soms vrij plotseling, soms steen voor steen, maar in beide gevallen volledig, totaal, volkomen. Dan is er een genadewonder geschiedt. Dan weten we uit genade van een hellevaart en uit genade van een hemelvaart. In beide gevallen wel helder beleefd en gekend. "Waar is dan de roem? Hij is uitgesloten." Daar vangt de lofzang aan: "Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen."

Vergelijk
Rom. 6:12-14
en Joh. 8:44

Afgebroken

Rom. 3:27

Ps. 89:8 ber.

De aftakeling

De aftakeling. Misschien spreekt men daar wel wat te makkelijk over, wat te vroeg. Vaak hoort men: "Hij is niet meer de oude." Of: "Je kunt zien dat hij ouder wordt." Of: "Vader wordt oud, hij spreekt zoveel over vroeger."

Er is sprake van een afname van het gehoor, van het gezichtsvermogen, enzovoort. Daardoor komt men wat afzijdig te staan van alle gebeuren. Het gesprek is moeilijk te volgen. Toch is het dat niet alleen. Er is ook sprake van een geringere deelname aan het gesprek. Wil men nog wel luisteren. Is er nog wel interesse voor het gesprokene. En dat gebrek aan interesse komt niet alleen omdat het veelal de moeite niet waard is wat men hoort, maar het is meer een afname van de belangstelling in het algemeen in wat de ander zegt. Er zijn niet zoveel mensen, die bij het oud worden toch blijvend geïnteresseerd kunnen luisteren naar een ander. De oudere kan wel zeggen dat hij vele dingen niet meer kan volgen, maar heeft hij er nog interesse voor, wil hij ze nog wel horen. Vreest hij niet, dat bij het horen ervan zijn kleine, rustige leventje verstoord wordt, dat zijn rust verbroken wordt. Zou het ook niet zo kunnen zijn, dat door de afname van de belangstelling het gehoor ook vaak minder wordt. Het afnemen van het gehoor kan wel heel belangrijk zijn. Het zet de ouder wordende mens wat buiten de kring. Maar wordt dit beleefd als iets ergs, als men niet al te nieuwsgierig is. De wereld is toch een andere wereld geworden. Een vreemde

Afname van
de interesse

wereld. Een wereld, waarin men zich in zeker opzicht niet meer thuis voelt. De interesse voor de omgeving neemt af. Of de omgeving wordt ondergeschikt gemaakt aan het eigen wereldje. De ouder wordende mens heeft niet meer de neiging zich ergens werkelijk en met al zijn kracht in te verdiepen. Hij wil niet meer doordringen tot het wezenlijke der dingen. Hij wil doorgaans de zaken ook niet meer tot een oplossing brengen.

Veranderde
waarneming

Vaak benadert men bij het ouder worden de dingen meer en meer vanuit zichzelf. Daardoor wordt ook de waarneming anders. Men neemt niet meer nauwkeurig waar. Men vindt dat ook niet nodig. Men interesseert zich niet meer in die mate als vroeger. Men laat veel dingen langs zich heen gaan. En doordat men niet meer zo nauwkeurig waarneemt, worden de dingen ook minder goed gekend. En omdat ze minder goed gekend worden, wordt het subjectieve in de waarneming overheersender. En door dit subjectieve element, wordt het vroegere leven vaak verheerlijkt. Ook de herinnering is veelal sterk persoonlijk gekleurd. Vooral de aantrekkelijke, aangename dingen zijn bijgebleven. Men herinnert zich vooral wat prettig was. Men gaat er verhalen bij maken. De verhalen worden steeds mooier. Het verleden wordt steeds meer opgepoetst, terwijl het tegenwoordige wat aan de oudere mens voorbij gaat. Daar hangt nog iets mee samen. Men krijgt tijd. Daardoor neemt ook de neiging tot het naar binnen keren toe. En ging het nu maar om wezenlijke dingen. Maar vaak is dat niet zo. Juist bij het ouder worden kan het gebeuren, dat er een zekere wrok zich gaat ontwikkelen tegenover anderen. Een gevoel van gepasseerd worden. Oude mensen kunnen zo lastig worden. Door het bezig zijn en steeds weer bezig zijn met dezelfde dingen. De oude mens kan ze niet meer van zich afzetten. Hij blijft er in rondtobben. Door die verhoogde introversie, die versterkte betrokkenheid op de eigen persoon, blijft men maar doorgraven en neemt men ook alles bij zichzelf waar. Men let steeds meer op kleinigheden wat de persoon zelf betreft, zonder dat het tot enige verdieping leidt. Veelal is het meer een betrekking op alleen de buitenkant. Men komt niet meer tot de diepte der dingen. Kan er niet meer toe komen. Wil er ook niet toe komen. Misschien is dit ook wel de oorzaak ervan, dat de oudere indrukken blijven en dat de nieuwe indrukken minder vast worden gehouden. De interesse is er niet meer voor. Een mens onthoudt veel dingen niet, omdat hij ze nooit nauwkeurig heeft

waargenomen. We laten ze niet op ons in werken. Omdat ons leven er niet bij betrokken is. We vinden ze, vaak ten onrechte, niet meer de moeite waard. We willen niet meer verontrust worden. Iets nieuws doorleven, daartoe achten we ons niet meer in staat. Soms kunnen we het ook niet meer verwerken, en soms willen we het niet meer ook. Dat niet willen verwerken, kan ook voortkomen uit een verontwaardiging, omdat alle waarden, die we eens erkenden en toch ook liefhadden, nu met een vanzelfsprekendheid terzijde geschoven worden. Wat verdwijnt er niet dagelijks. En daar zit verdriet in. Maar het kan ook als oorzaak hebben het niet meer gestoord willen worden in ons leventje.

Er niet bij
betrokken

Veront-
waardiging

Is er dan geen afname van de vermogens. Natuurlijk wel. Maar er is ook een verandering van de vermogens. Een wonderlijke verandering. De gevoelssterkte neemt aan de ene kant af en aan een andere kant neemt ze toe. Het gevoel richt zich ook op andere zaken. Vaak staat men tegenover alles wat onverschillig en dat kan te maken hebben met een neiging tot zelfbehoud. Toch wenst de oude mens wél dat er rekening gehouden wordt met hem. De egocentriciteit wordt steeds groter en daardoor ook de wangunst, de afgunst, vaak de hebzucht, de zwaarmoedige zelfbeschouwing, die vaak met ernst, met religie verward wordt. Soms openbaart zich ten opzichte van zichzelf een grote spilzucht. Er kunnen ook ontremmingen plaatsvinden. Zodoende kan de oudere mens gevaarlijk worden, voor zichzelf en voor de naaste. Er kan ook een onge-reemdheid in het spreken komen. Bij het ouder worden mogen we wel blijven bidden: "Zet, HEERE, een wacht voor mijne lippen."

"Zet, HEERE,
een wacht
voor mijne
lippen"
Ps. 141:3 ber.

Oud-zijn en vermoeid-zijn

Vaak is de oude van dagen vermoeid. Vermoeid door zorgen, door verdriet. Vermoeid door dingen die hij niet dragen kan en die hij niet verwerken kan, die hij niet van zich afzetten kan. Hij blijft er mee bezig. Hij kan er niet meer tegen op. Zo vermoeid kan de oude mens zijn, dat hij bezoek niet meer verdragen kan. Soms zelfs niet meer van de kinderen. Hij kan er van te voren dagen lang tegen op zien en het toch niet kunnen missen. Hij kan er naar hunkeren en er naar uitzien en er toch niet meer tegen op kunnen. Vaak laat daarom het bezoek een grote onvoldaanheid bij hem na.

Vermoeid

Een teleurstelling, een stil verdriet. Een verdriet dat soms ook ontstaat door het van elkaar weggroeien. Het bezoek aan oude mensen moet veelal een kort bezoek zijn.

Doelloosheid

Hoe komt het toch dat de oude mens zo vermoeid is. Door de leeftijd. Zeker. Door het afnemen van de vermogens. Natuurlijk, ons lichaam verzwakt. Maar is het alleen daardoor? Zou het ook kunnen zijn, dat onze vermoeidheid ontstaat door het niet zien van de zin des levens. Door onze doelloosheid. Doordat we zo leeg zijn geworden. Doordat onze vooruitzichten ons ontvallen zijn. Onze idealen verdwenen zijn. Hadden we nog een ideaal, dan zou het vermoeidheidsverschijnsel waarschijnlijk wel afnemen. Dan leefden we nog ergens voor. Maar door de leegheid van ons bestaan, neemt onze schijnbare vermoeidheid toe. Hadden we nog maar iets waarvoor we ons konden inzetten. En waarvoor we ons wilden inzetten. Daarom zijn ook onze jongelui tegenwoordig zo spoedig moe. Hadden ze nog maar iets waar ze warm voor konden lopen. Iets dat wezenlijk de moeite waard is. Zou dat ook niet zo zijn bij de oude mens. Iets mogen vinden dat heel ons hart er bij betreft en heel ons willen. Zou het dan niet zo zijn, dat we in de ouderdom nog fris zouden zijn. Als ons leven het ontzaglijke voorrecht, de wezenlijke, geschonken hunkering zou mogen kennen, van te reizen naar het nieuwe Jeruzalem. Dan is er een heimwee, ja zeker, maar ook een verlangen daaruit dat kracht geeft. Hangt deze vermoeidheid niet ook samen met het ontbreken van een bestemming. En zou het ook niet zo zijn, dat ze ten dele ontstaat door suggestie of door inbeelding. Door een aangepraat zijn. Iedereen praat er immers over. En de mens is vatbaar voor suggestie; dan moeten we wel meedoen. Zou het ook zo zijn als we ons bewust werden van het nog moeten volvoeren van een taak. Want de oude mens heeft een taak. Zeker. Maar hij vervult ze doorgaans niet. De ouden hebben dromen te dromen.

Dromen

dromen

Vgl. Joël 2:28

Natuurlijk, het is zo dat de onlustgevoelens toenemen en dat de interesse wat afneemt. Maar zou het niet zo zijn, dat doelgerichtheid de vermoeidheid verdrijft en dat niet door een verdringen van die vermoeidheid, maar als een vorm van uitrusten. Vermoeidheid hangt wel samen met geheel ons levensbesef. Als we maar een toekomst hadden, dan zou onze vermoeidheid wel geringer zijn. Als we maar een doel hadden.

Verdwijnt nu juist niet vaak de doelgerichtheid uit ons leven bij het ouder worden. De doelloosheid overheerst. Men heeft alles en men mist alles. We kunnen tegen elkaar zeggen: "Wat hebben we het toch nog goed. Nog samen. Geen gebrek." En toch. Vaak is de moedeloosheid zo groot. Maar waar is de mens dan door ontmoedigd. Wie schonk hem die moedeloosheid. Hebben we het niet zelf over ons gehaald. Waarom klagen we dan. De Heilige Schrift geeft een andere raad. Een geheiligde raad. Deze: "Een ieder klage vanwege zijn zonden." Wat is het toch een wonderlijk groot mysterie, met de moordenaar aan het kruis te mogen zeggen, te mogen beleven: "En wij toch rechtvaardiglijk, want wij ontvangen straf, waardig hetgeen wij gedaan hebben; maar Deze heeft niets onbehoorlijks gedaan." Wat zouden er veel klachten verstommen. Alle klachten. "Wij toch rechtvaardiglijk." En dat te mogen toeëigenen. Zonder enige terughouding. Overmocht zijnde.

Klaagl. 3:39

"Wij toch rechtvaardiglijk"

Luk. 23:41

Mocht de oude mens nog maar eens alleen zijn. Maar vaak doet men alles en wordt alles gedaan om dat te voorkomen. Mocht de bejaarde mens nog maar een bidvertrek hebben, al was het nog zo klein. Al was het maar een stoel. En dan vragen: "Zone Davids, ontferm U mijner!" Mocht hij daar maar blijven in dat kleine vertrekje. Met zichzelf alleen. En wonder als het niet alleen zou mogen zijn. En wonder, als het alleen zou mogen zijn. In een ruimte waar niet altijd om hem heen gepraat wordt. Waar de stilte is. Een stille, eenzame, gemeenzame omgang met de Heere. Dat zou een gezegende ouderdom zijn. Anders blijft het maar een doelloos voortjakkeren naar het einde. Anders blijft het een reis, een samenzijn zonder oponthoud. Anders blijft het een einde van ons leven dat gevuld moet worden. Met gezelligheid, met onzin en zogenaamde hulpvaardigheid en meeleven met elkaar. Met verpozing, met gezelligheid. En dat in de uiterste nood van een mens. Met bemoediging waar geen bemoediging gegeven kan worden en waar er ook niet om gevraagd wordt. Met een zoet houden, en een aftrekken van het enige nodige.

"Zone Davids, ontferm U mijner!"

Luk. 18:39

Men meent zo vaak: de oude van dagen moet uit de stilte gehaald worden, bezig gehouden worden. In het rumoer gebracht worden, in het gepraat opgenomen worden. Maar haal hem uit de stilte en hij wordt alleen. Laat hem opgaan in alles waar iedereen in opgaat en hij wordt ontdaan van het eigene. Laat hem deel nemen

De religie
een sociaal
gebeuren

aan de gesprekken en zijn mond wordt gesloten. En zo wordt hij alleen gemaakt. Maak van de religie een sociaal gebeuren en ge ontnemt hem zijn laatste mogelijkheid.

Oud zijn. Alleen het middelmatige blijft over. De dieptepunten en de hoogtepunten zijn voorbij. Zo blijft men over. Ontdaan van al het wezenlijke. Ontdaan van het Wonder. Ontdaan van de middellijke weg. Losgemaakt van de Voorzienigheid als het ware.

Men gaat voelen dat men niet meer mee kan. Een gevoel van overbodigheid gaat kwellen. Soms blijft de oude mens toch maar aandacht vragen. Men blijft maar doorkeuvelen. Oude mensen zijn nog wel eens langdradig. En de jonge mensen luisteren nog wel, maar met de gedachte: "Vooruit maar." En daardoor luisteren ze, met een haast in zich om verder te gaan.

De vermoeidheid komt ook door minderwaardigheidsgevoelens. Ze worden de oude mens ingeplant bij elke stap. Hij wordt afhankelijk gemaakt in elk opzicht en hij laat zich dit vaak gaarne welgevallen, meent er mogelijk zelfs recht op te hebben. Daardoor is hij tenslotte tot niets meer in staat. Hij kan niets meer omdat hij niet meer behoeft te willen.

Contemplatie
en meditatie
verdwenen

Ook kunnen de contemplatie (overdenking) en meditatie uit zijn leven verdwijnen. Dat is een vreselijke zaak. Hij kan dan niet meer met zichzelf alleen zijn. We moeten zo lang mogelijk deelnemen aan het leven. We moeten opgaan in alles waarin iedereen opgaat.

Ouderdom: de stilte en de wijsheid

De stilte

Het wordt stiller om de oude mens. De wereld sluit zich wat af. De oude van dagen keert wat tot zichzelf in. Ook om hem heen wordt het stiller. Voor velen is dit wat moeilijk te verdragen. Een bepaalde eenzaamheid omhult hen, een buitengesloten worden. Te vaak meent men, dat die stilte doorbroken moet worden. Vaak is dit toch niet nodig. Dikwijls is men zeer gehecht aan die stilte. Wel blijft het een groot verschil of men de oude dag te zamen mag beleven, of dat men de reis alleen moet voortzetten. Mag men nog samenzijn, dan geeft de stilte vaak een ontspanning, tenminste als de onderlinge verhouding van dien aard is, dat het gesprek eigenlijk alleen maar bestaat uit een woord; een woord dat een hele zaak oproept. Dan zijn er niet zoveel woorden nodig. Dan wordt de stilte

vaak alleen nog onderbroken door een opmerking - in het bijzonder over de kinderen - en misschien, als een wonder, wordt de mond geopend over het geheim der eeuwigheid. Soms misschien over de nadering van de dood. Over de eeuwigheidszorgen. Over het moeten sterven en het niet kunnen sterven. Over de ontzetting daarvan. Misschien, als een onuitsprekelijke genade, over het Borgtochtelijk lijden van de Heere Jezus Christus, met als een fluistering daarna: "En dat voor mij, en dat voor mij." "Niet alleen anderen, maar ook mij, vergeving der zonden, eeuwige gerechtigheid en zaligheid van God geschonken, uit louter genade, alleen om der verdienste van Christus' wil." Dan zal het wel stil worden.

Heid. Cat.
Antw. 21

Een enkele maal mag het ook voorkomen dat men komt tot een wat diepere beschouwing der dingen. Soms kan men in een zekere vreugde stilstaan - ondanks alles - bij het naderen van het voorjaar, verwonderd gadeslaan het uitbotten der takken en horen het zingen der vogels in de vroege morgen, als de slaap geweken is. "Zo weet dan dat het voorjaar nabij is." Soms merkt men de herhaling der dingen op. De jaarlijkse terugkeer. Soms hoort men, ondanks het dover worden, het vallen van de regen, waar men misschien vroeger geen acht op gaf. Getroffen kan men worden door de schoonheid van de zon, die haar laatste stralen werpt op de bomen rond het huis; tenminste, als men daar nog mag vertoeven. Vooral het voor- en najaar trekt de oudere mens. Het begin van het leven en het sterven. De winter en de zomer worden te uitgesproken van klimaat. Maar toch, als de mens niet méér heeft mogen leren, wat is dan toch het leven een grote ontzetting. Reizen naar de eeuwigheid, en dan met een zekere vreugde. Zou iemand wezenlijke blijdschap kennen, indien zijn ziel niet is geborgen "in het bundelken der levenden". Is dan toch niet alles verdringing. Er kan toch geen rust, geen blijdschap, geen vrede zijn dan alleen door en in het Bloed des kruises. Alleen in een verzoende, Drieënige God. Alleen in U, HEERE, anders blijft de nacht toch altijd nacht, om ons en in ons.

De jaarlijkse
terugkeer

1 Sam. 25:29

Soms, maar toch zelden, kan er een zekere wijsheid over de mens komen. De wijsheid van de ouderdom. Te vaak neemt men deze wijsheid aan als een gave van de ouderdom. Toch komt deze wijsheid maar sporadisch voor. De wijsheid is niet verbonden aan de grijsheid. Vaak is het juist het tegendeel. Ouder worden, wat is het in zichzelf anders dan een volgehouden tegenstand en vijand-

De wijsheid
van de
ouderdom

Ps. 111:10
Spr. 9:10

schap tegen de Heere. Een voortdurende onverenigtheid met leven en sterven. Met ten laatste een gevoelloos doorgaan. De echte wijsheid spruit voort uit de vreze des Heeren. "De vreze des HEEREN is het beginsel der wijsheid." Als deze wijsheid zou mogen geschonken zijn, wat zal dan die oude van dagen stil zijn; soms verwonderd beschouwend de leiding des Heeren in de gang des levens.

"Liefgehad
tot het einde"

Joh. 13:1

En als hij dan bepaald mag worden bij het Woord uit de Heilige Schrift: "Liefgehad tot het einde", dan zal er wel geen woord meer over zijn, om dit in verwondering uit te spreken. Dan zal er als het ware toch een stille glimlach van onuitsprekelijke verheuging, ondanks alles, over het gelaat trekken. Toch: "Zo heeft Hij hen liefgehad tot het einde." Het zal toch onbegrijpelijk zijn en onbegrijpelijk blijven als dat plaats mag vinden. Het laat zich indenken dat iemand in alle schuchterheid zeggen mag: "Lieve God, trouwe God, trouwe lieve God, God van al Uw kinderen. Wij zeggen Uw Naam dank." Daar is het alleen Zijn weg. Daar wordt het verlangen zo groot. Daar is de verwondering ongekend van ontzaglijkheid door het geheimenis des Heeren. Dan komt er soms eeuwigheidslicht over alle tijdelijke zaken. Dan mag men soms in de stilte de problemen van de dag opheffen, ook voor diegenen die misschien nog een ogenblik op bezoek mogen komen. Dan kan het zijn dat de losmaking van alle aardse dingen wordt ervaren. Een zachte, geleidelijke losmaking. Een losmaking, waarvoor altijd zo gevreesd werd. En die nu beleefd mag worden als een stille, lieflijke loslating. Een loslating zonder smart. Maar wel met verheuging en verwondering.

Sober in
woorden

Het kan ook zijn dat men zo sober in woorden wordt, dat men gaat zwijgen. Ook omdat men zijn woord niet meer kwijt kan. Omdat er geen klankbodem meer voor is. De woorden worden niet meer verstaan, niet meer overgenomen. Het verstaan der dingen is geweken. Soms draagt de oude van dagen daar zelf de schuld van. Het kan voorkomen dat hij te vroeg is gaan zwijgen. Te gemakkelijk daartoe gekomen is. Misschien door te veel tegenstand. Misschien te snel de moed opgegeven om de ander te bereiken, te waarschuwen, heen te wijzen. Vaak is de soberheid der woorden, die een groot goed is, tot zwijgen misbruikt. Men verweert zich niet meer. Men verzet zich niet meer. Men waarschuwt niet meer. Men wijst niet meer. Men - en het is toch zo'n groot woord - men

getuigt niet meer "van de hoop die in hem is". En toch ligt misschien juist de taak van de oude van dagen daarin, dat hij iets mag zeggen van het Wonder des Heeren, dat hij door onuitsprekelijke genade heeft mogen leren kennen. Die wonderen die van zo'n ontzaglijke kracht zijn, omdat ze door de HEERE geschonken zijn. En die met een enkel woord trachten te benaderen voor de kinderen, voor de kleinkinderen, die vaak niets meer horen van de werken des Almachtigen Gods. Soms vraagt het kind daar zonder woorden naar, ook als het ouder geworden is. Ook soms als er een afwijzing schijnt te zijn. Juist de oude mens zou het leven kunnen tonen van de voorbije dagen. Van de tijden van de bloei van de Kerk des HEEREN.

Vergelijk
1 Petr. 3:15

Samen oud of alleen

Wat maakt dat een groot verschil. Samen oud worden, of alleen. Het is wel een groot voorrecht als man en vrouw samen de oude dag mogen ingaan. Samen de vreugde des levens genoten, samen de droefenis ondergaan. Nog beiden te zamen. Met een gezamenlijk leven. Gemeenschappelijke herinneringen. Samen oud. Vaak is er dan sterk een niet missen kunnen van elkander. Men heeft ook nog aanspraak aan elkander. Men deelt de wederzijdse zorgen en moeiten. Dikwijls komt er, als men nog te zamen mag zijn, een aandoenlijke zorg voor elkaar. Men is elkaar tot steun, mag elkaar tot een hand en een voet zijn. Men vult elkander aan. Ook in het werk van elke dag, voorzover dit nog verricht kan worden.

De kinderen zijn het huis uit. Ze zijn niet uit de gedachten, dat niet. Eigenlijk nooit. Maar toch is het anders geworden. Men hoort niet alles meer, men ziet niet alles meer. Er is doorgaans een veel sterkere gerichtheid op elkaar gekomen, als ze er al niet was.

Gericht
op elkaar

Soms wordt ingezien, dat men de ander in vroeger jaren wel eens veronachtzaamd heeft. Dat men de ander onrecht aangedaan heeft. Dat men verschillende zaken teveel op de schouders van de man of de vrouw gelegd heeft. Soms zijn de moeilijke zaken te gemakkelijk overgegeven aan de ander. Misschien was hij of zij daar beter voor geschikt. Toch kan er dan soms het gevoel zijn, dat men de ander te zwaar belast heeft en zichzelf als nutteloos gezien heeft. Maar men behoeft dat niet te zeggen. Alle dingen zijn vergeven. En vaak loopt men en vaak staat men en vaak zwijgt men.

En zo kan het zijn dat men lang samen geleefd heeft en het samen goed gehad heeft en dat men tóch niet durft spreken over de zaken van het allergrootste belang. Ook niet als deze dingen zo naderbij komen. Zou het niet zo zijn, dat juist voor de zaken der eeuwigheid, voor de dingen van het Koninkrijk Gods, en dat in het bijzonder als het gaat over de eigen ziel, de mond geopend moet worden, in het bijzonder voor degenen die ons het meest lief zijn. Zou het niet zo zijn, dat we dan juist zwijgen, terwijl het kan zijn, dat de ander er naar hunkert, dat juist dit woord gesproken wordt.

De alleenstaande

Alleen. De echtgenoot of echtgenote is gestorven. Het sterven van de één, was een grote schok voor de ander. Doorgaans een niet meer te herstellen gebeurtenis. Dan is de eenzaamheid groot geworden. Misschien weet de vrouw zich dan wat beter te redden dan de man. Ze heeft misschien haar huis nog. Haar bezigheden. De man blijft alleen achter. Is misschien ook hulpbehoevender, hoewel hij gezond mag zijn. Weet zich minder te redden. Dan lijkt het leven voorbij. Het kan ook zijn dat men alleen is gebleven omdat men nooit tot een huwelijk kwam. Vaak is het zo dat de getrouwde man of vrouw die alleen overblijft nog steun vindt aan de kinderen. Dit mist de alleenstaande. Maar misschien is het wel zo, dat de kennisgeving van de alleenstaande wat uitgebreider is. Misschien was bij de gehuwden de man of de vrouw de verhindering tot kennisgeving gedurende het samenzijn.

Oude mensen in een jong park

Toch blijft het een gaan naar het einde. Er is een schilderij dat heet: 'Oude mensen in een jong park'. Men ziet twee oude mensen, die in een pas aangelegd park wandelen. Ze houden elkaar als het ware vast. Gearmd. Ze steunen elkaar, ondersteunen elkaar. Toch oud, in een nieuw park. In een vervreemde wereld. In een wereld, waarin ze zich niet meer thuis gevoelen. Toch nog samen. Soms kan het samenzijn zo intens zijn, dat er geen woorden meer behoeven gesproken te worden. Dat de stilte herr omringd. Maar het is een stilte zonder spanning. Een stilte die toch niet tot verveling leidt. Integendeel. Samen worden de dingen gedaan. Rustig, wat langzaam. De inspanning mag ook niet te groot zijn. Een langzamer ritme wordt opgebouwd. Het jachten heeft de mens wat verlaten. Meer en meer leidt men het eigen leven. Uitzichtloos? Vaak wel. Doorleefd? Misschien ook wel.

Daar was een oude man. Zijn vrouw lag kreunend in de bedstee. Die oude man was wel een kind des Heeren. Hij hoorde zijn vrouw. Hij vroeg: "Heb je zo'n pijn." Toen zei hij: "Stil maar moeder, nog even, dan zijn we Thuis." Rutherford mocht zeggen: "In Immanuëlsland." Maar vaak is alles uitzichtloos. En men schijnt daar verzoend mee te zijn. Er mee verzoend? Verzoend is misschien het woord niet, maar de mogelijkheid van een wonder is als het ware voorbij. Zo gaat men verder. Eigenlijk ontzettend. Nee: ontzettend! Is men het zich bewust. Vaak is de openstaande consciëntie reeds gesloten. Onbegrijpelijk? Toch is het dikwijls zo. De schreeuw is uit het leven van de oude mens verdwenen. Men staat op, men heeft zijn bezigheden. In de middag rust men wat. De schemering komt. Misschien het moeilijkste gedeelte van de dag. In de avond zit men te zamen. Dan komt de nacht weer. Het slapen wordt minder. Het wakker liggen brengt geen gedachten met zich mee. Het lijkt wel of men enigermate verdoofd is. De ochtenduren krijgen een moeilijk start. Maar zo langzamerhand gaat het dan toch weer wat. En zo gaan de dagen voorbij.

De kinderen

De kinderen. Die kunnen een grote vreugde zijn. En ook de kleinkinderen kunnen de oude dag opvrolijken. Maar ook vaak is er het denken aan dat ene kind. Juist aan die ene. Die een andere weg gegaan is, terwijl er geen andere weg is. Juist dat ene kind neemt zo vaak de gedachten in beslag. Soms zelfs zo, dat men het vele goede dat men nog mag genieten, voorbij ziet.

Kinderen en
kleinkinderen

Soms zijn er meer kinderen die de weg die de ouders gingen verlieten, die de wegen des Heeren verlieten. We kennen de geschiedenis van Eli en van Samuël. We zien David. We zien Adam en Eva. En dan kunnen we denken dat het onze verdiensten zijn, als onze kinderen nog enigszins in de oude paden blijven lopen. En we denken dat zeker. En we nemen daar op een verschrikkelijke manier genoeg mee. We zijn er blij mee. Terecht. Want het niet meer samen kunnen gaan in deze dingen, is een ontzetting. Een zwaar kruis, dat alleen ervaren wordt als men zelf dit kruis moet dragen. En vaak blijven we dan maar trachten alles bij elkaar te houden ten koste van alles. En zo kan het zijn dat door het afwijken van één, andere kinderen meegetrokken worden. Het slechte voor-

beeld is altijd sterker dan het goede, want het sluit aan bij de verdorvenheid van ons mens-zijn.

Het kan zijn dat een kind zich vergooit. En we staan er hopeloos tegenover. Het kan zijn dat juist het liefste kind het verste weg drijft. Gelukkig het kind dat nog van goedmaken weet, dat nog naar vergeving vraagt. Gelukkig de ouders die het nog mogen schenken in waarheid des harten. Het is wat als er een verloren zoon of dochter nog thuis mag komen. En daarnaast is er ook dat stillekens afglijden. Men is het dan nog wel met de hoofdzaken eens, zegt men, maar niet met al die kleinigheden, die franje. Maar ondertussen heeft men met het badwater, het kind weggeworpen. Soms bewust, soms onbewust. Het kan zijn dat de kinderen ons verlaten en dat wij hen niet kunnen verlaten.

Job 13:26

"Ik gedenk
heden aan
mijn zonden"
Gen. 41:9

Het kan ook zijn dat we moeten beleven: "Gij doet mij erven de misdaden mijner jonkheid." Dan komt de schuld weer op de ouders af. Een onvergeven, en soms een vergeven schuld. Het is ook wat als men zeggen moet of mag: "Ik gedenk heden aan mijn zonden." Zoals die man, die door zijn zoon aan zijn haren naar de deur geslept werd, maar toen mocht zeggen: "Niet verder mijn jongen, want tot zover ben ik ook gegaan met mijn vader." "Gij doet mij erven de misdaden mijner jonkheid." Vermanen en niet kunnen vermanen, door de schuld die op ons ligt, en toch te moeten vermanen. Dan wordt het vermanen met een dubbel leed.

Het verlies
van een kind

Soms ook zijn de kinderen de ouders voorgegaan op reis naar de eeuwigheid. Naar de eeuwigheid. Dat is wat. Wat zou het dan een wonder zijn als we met John Eliot, de apostel der Indianen in Amerika, mochten zeggen, toen ook zijn zesde zoon gestorven was en men hem vroeg hoe hij dit kon dragen: "Mijn wens was, dat zij de Heere dienen zouden op aarde, maar als de Heere wenst dat zij Hem in de hemel zullen dienen, dan heb ik daar geen bezwaar tegen. Zijn wil geschiede. Ik heb zes kinderen gehad en ik loof den Heere voor Zijn vrije genade; zij zijn of met Christus, of in Christus en mijn geest is betreffende hen in ruste."

Het verliezen van een kind. Een zeer smartelijk verlies. Een verlies dat wel wat slijt door de tijd, maar dat nooit verdwijnt. Dat soms met hevige kracht weer terug komt. Soms na jaren. Soms ook dagelijks.

Als de kinderen jong zijn, zijn de ouders doorgaans hun steun. Maar als de ouders oud geworden zijn, ziet men vaak het tegengestelde. In zeker opzicht zoeken de ouders dan de steun bij hun kinderen. Maar dan zijn er wel veel dingen veranderd. Dingen die een teleurstelling kunnen veroorzaken, een diepe droefenis. En nu willen we het niet direct hebben over de natuurlijke dingen die ons overkomen kunnen, dat volgt wat verderop, maar eerst willen we wijzen op iets anders.

Het kan zijn - en we bezien het eerst vanuit de ouders - dat men soms schuchter en heel voorzichtig enige verwachting gekoesterd heeft van een kind of van kinderen. Nu bedoel ik het niet in natuurlijke zin, hoewel het dáár ook mogelijk is. Maar nu bedoelen we het in religieuze zin. Wat betreft de eeuwigheid. Het kan zijn, dat men van een kind of van enkele kinderen zo veel heeft verwacht, in stilte gehoopt, als we de ernst in hun jonge leven gezien hebben. In het bijzonder in de puberteit. Het kan dan zijn dat we denken: "Zou het dan toch nog mogelijk zijn? Zou de Heere Zijn hand toch nog uitgestrekt hebben tot dit kind." Als we dan merken op de manier van leven, die vaak veel ernstiger is dan van onszelf. En als we letten - en misschien vindt u dit ziekelijk -, als we letten op hun tranen, op hun gebeden in het verborgene. Als we dan letten op hetgeen ze lezen, kortom op hun hele handel en wandel, dan komt er soms een schuchtere hoop in ons hart. Dan kan het zijn, dat onze verzuchtingen zich gaan uitstrekken over dit kind. Dan kan men met zo'n kind soms spreken over de dingen van Gods koninkrijk. Dan kan het zijn, dat er niets is dat hier tegenop komt. En dat kan soms jaren duren. Soms worden we er in stilte op gewezen, zelfs ook door kinderen des Heeren, die ook steelsgewijs die veranderingen hebben opgemerkt en als het goed is, wijselijk voor zich gehouden hebben. Dat kan allemaal bij een kind gebeuren, terwijl dan toch langzamerhand dit weer begint te wijken. Dan kan het wel zijn, dat men er levensgeschiedenissen op naslaat van kinderen des Heeren. En dan kan het zijn, dat we getroffen worden door het feit dat ook in hun leven er perioden zijn van vooruitgang, van stilstand en van achteruitgang in hun weg van overtuiging. Dan lezen we soms, dat de Heere toch weer terugkomt en dan weer verder gaat waar Hij gebleven was. Maar het kan ook zijn, dat we daar bij ons kind niets meer van merken. Langzamerhand verandert het dan weer.

Een schuchtere hoop

Achteruitgang
in het gees-
telijk leven

Doorgaans begint het met uiterlijke dingen. Het kind wordt slordiger in de wandel, wat meer wereldsgezind. Het heeft vriendinnen of vrienden, die wat anders denken, niet direct tegengesteld, maar toch wat anders. En dan gaat dat verder. Men kan het merken. Het gebedsleven wordt minder. De ontroeringen wijken. Er komt langzamerhand een lichte kritiek op verschillende zaken, die men eerst aangehangen heeft. Soms lijkt het dan nog wel of de voorgaande dingen nog enigszins leven, maar langzamerhand ontstaat er dan toch een zekere afweer. Het gesprek dat in deze zaken toch al niet altijd vanzelf ging, wat een zegen was, wordt minder. En na verloop van tijd - en dat kan soms vrij lang duren - neemt de religiositeit die het kind eertijds bezat, af. Het kan dan voorkomen dat juist dit kind, dat eens zo eerbiedig was, met wie bijna alles te bespreken was, bij wie men soms enige beleving aantrof, zelfs volkomen een andere weg in slaat. Dat juist dit kind zeer vijandig wordt tegen de wegen des Heeren. Juist dit kind, want het heeft verschillende zaken gezien, en enigszins ondervonden. Veelal moet men iets gezien hebben om vijandig te kunnen zijn. Daarom worden de meeste mensen uit onze gezindte niet vijandig, ze blijven 'meegaand'.

"De zorgvuldigheden
des levens"
Matt. 13:7, 22
Luk. 8:7, 14

Religieuze
bewustwording

Daar was eens een gezelschap. Enige Godvrezenden bespraken, dat voor verschillenden van hen het huwelijk toch geleid had tot een achteruitgang in hun geestelijk leven. Soms zien we dit ook bij onze kinderen. Het kan zijn - zoals de gelijkenis van het zaad het ons zegt in de Heilige Schrift -: door "de zorgvuldigheden des levens". Soms heeft dit plaats in het huwelijk. Vooral als ons kind getrouwd raakt met iemand uit eigen kring, met iemand die trouw is in de kerkelijke zaken, maar die toch, en misschien niet eens bewust, niet gediend is van een zekere beleving van die zaken, omdat men merkt daardoor in de eenzaamheid te komen. Verschillenden onzer die er zo veel van verwacht hadden, zullen in dezen teleurgesteld worden. Misschien heeft het te maken met de religieuze bewustwording in psychologische zin, waarover we schreven in verband met de puberteit. Misschien is er een wezenlijk aanraken geweest van de Heilige Geest, maar dat Gods Geest zich daarna teruggetrokken heeft. Er zijn zoveel dingen die de natuurlijke mens gemeenschappelijk heeft met de wezenlijke kinderen des Heeren. Vroeger noemde men dit, en dat terecht, gemene genade, die zeer wel onderscheiden moest worden niet alleen van de algemene genade, maar ook van de bijzondere, zaligmakende genade.

Zo kan er een grote teleurstelling zijn met betrekking tot onze kinderen. Een grote droefenis, zodat men wel eens zegt: "Mijn kind, moet dat nu zo." Veelal koesteren we in deze dingen te hoge verwachtingen van onze kinderen. Het kan een zeer diepe teleurstelling voor de ouders zijn. Het kan de smart van hun oude dag zijn. Er was eens een oude leraar en als hij in moedeloosheid verzonken was - en hij mocht toch niet moedeloos zijn, en hij behoefde toch niet moedeloos te zijn - dan speelde hij op zijn orgel: "Heilig zijn, o God, Uw wegen." En soms daarna: " 't Hijgend hert, der jacht ontkomen." Dan zal de mens er wel tussen uit gevallen zijn.

"Heilig zijn,
o God,
Uw wegen"
Ps. 77:8 ber.
Ps. 42:1 ber.

Het kan ook anders zijn. Juist tegengesteld. Het kan zijn dat de kinderen zozeer teleurgesteld worden in de ouders. Het kan zijn dat de ouders iets hebben mogen leren of dat één van hen iets mocht leren van de wondere wegen des Heeren. En het kind heeft dit gemerkt. En dan komt het ouder worden. En soms kan het zijn, dat het voorbereidende werk des Heeren, heel helder in één van de ouders spreekt. Heel duidelijk. Niet te ontkennen. Het kan ook nog verder gaan. Dat die ouder iets ervan heeft mogen beleven, dat er een mogelijkheid is om zalig te worden. Het kan nog verder gaan. Het kan zijn, dat vader of moeder heeft mogen aanschouwen Hem, in Wien de Zaligheid geschonken wordt. En het kind heeft dit gemerkt. Soms met verwondering, soms met grote eerbied. En het heeft zich er toch enigszins in verheugd. En dan gaat er weer iets gebeuren. Vooral bij het ouder worden. Dan lijkt het wel, of er een gerustheid komt over die vader of moeder. Het kind hoort het wel. Vader of moeder is niet gered, en toch kunnen ze verder leven. Waarom haasten ze zich toch niet om huns levens wil. Teveel ervaren, om het onvoldoende ervan te beseffen. Soms zo gerust, dat het kind denkt: "Maar vader toch, maar moeder toch." En dat vader of moeder zegt: "Ja kind." Soms moet een zware val of een harde slag er toe dienen, om vader of moeder weer op te schrikken. Daar was een oude Christen. Het onweerde. De Heere sprak. Die oude man stond in de opening van zijn deur. Toen sloeg de bliksem in, naast hem. Maar wezenlijk sloeg God in hem. Toen zei die man tot zijn kind, dat bij hem stond: "Die slag was voor mij, mijn kind, om mij weer Thuis te brengen."

Zo kan het dus ook zijn, dat het kind teleurgesteld wordt in de ouders. Beide genoemde zaken beïnvloeden de verhouding tussen

ouders en kinderen. De ouders kunnen zich dan vaak niet losmaken van een zekere verbittering. Eigenlijk van een zekere diepe droefenis, van een groot leed, omdat hun kind toch weer andere wegen ging. Soms mag de Heere dan eens komen en Zijn bedroefde kind weer eens eigenen en het stil maken.

Grootouders en kleinkinderen

Grootouders
en hun functie

Grootouders en kleinkinderen. Vaak zijn de grootouders natuurlijke verwenners. De verantwoordelijkheid die men had voor de opvoeding van de eigen kinderen is grotendeels weggevallen. Het bezoek van de kleinkinderen is meestal van kortstondige aard. En de gevolgen van deze daden der grootouders komen voor rekening van de ouders. En toch hebben de grootouders een bepaalde functie. Een functie die weliswaar van geringere betekenis aan het worden is. Grootouders zijn, zoals eens iemand zei, minder schaars geworden. De levensduur is langer geworden. Toch hebben grootouders een functie. Ze letten wel op. Soms zijn ze ook te raadplegen. Soms zijn ze ook wel het toevluchtsoord of 'pelgrimsoord' der kleinkinderen. Maar vaak is het ook zo, dat door de leeftijd en de grote vermoeienis die invloed niet zo groot is. Hoewel, een sterk dominerende grootouder kan soms de kleinkinderen beïnvloeden, ten goede, maar ook ten kwade. Het kan zelfs zo ver gaan, dat de verantwoordelijkheid door één of beide ouders min of meer overgedragen wordt en dat is toch wel een heel droeve zaak. Het kan ook zo gemakkelijk zijn, als opa en oma nog bij de hand zijn. Ze kunnen zo prima fungeren als oppas. Tegenwoordig noemt men dat wel een vorm van sociale opvang, maar kinderen horen thuis en behoren zich daar thuis te voelen.

De grootouders zullen wel steeds meer moeten en ook mogen aanvaarden, dat ze steeds minder betekenen in steeds minder kringen. Hun wereld wordt kleiner. Ook langzamer. Ze kunnen niet meer mee met de ongekende snelheid der veranderingen in het leven. Doordat de afstanden doorgaans groter geworden zijn tussen de woonplaatsen der ouders en der grootouders, is de invloed van de laatsten ook wat geringer geworden. Waarschijnlijk heeft dit ook zijn voordelen. Het gezin moet zichzelf leren bedruipen. Daarbij komt, dat er toch wel zoiets is als een generatieverschil. Een

verschil dat thans veel groter is dan vroeger, omdat de veranderingen in de maatschappij zich veel sneller voltrekken. Bovendien kan het opleidingsniveau erg verschillen. Zeker is ook dat de grootouders zelf onzekerder geworden zijn.

Vaak ook is het zo, dat er sprake is van een zeker functieverlies bij de grootouders. Dingen die zij vroeger met hun kinderen deden, zijn hun onmogelijk geworden. Vaak is er ook een groot maatschappelijk verschil ontstaan tussen grootouders en kleinkinderen; een groot verschil in opleiding en ook een groot verschil in maatschappelijke positie. Misschien ook een verschil op kerkelijk gebied. Soms kan het ook zijn dat door een tweede huwelijk van een der grootouders, de onderlinge band erg verzwakt is. De relatie zo goed als verbroken is. Toch, over het algemeen houden de grootouders wel een bepaalde functie. Ze zijn immers de dragers van het verleden. Ze kunnen boeiend vertellen uit dat verleden. Ze zijn ooggetuige geweest van voorbije zaken, en dat wordt door de kleinkinderen altijd als levendig ervaren. Wel is het zo dat met het klimmen der jaren, ook de status van opa en oma steeds geringer wordt. Vaak door het verlies aan decorum. Vaak door vergeetachtigheid. Door de geringere interesse.

Het kind groeit op en gaat zijn eigen leven leiden. Soms hebben de grootouders een bemiddelende functie tussen ouders en kinderen, als daar het wederzijdse vertrouwen en dezelfde achtergrond gebleven is. Toch heeft ook die bemiddelende invloed weer te maken met de ruimtelijke afstand. Tegenwoordig komt er dan nog bij, dat de grootouders vaak zelf de weg niet meer weten in maatschappelijke zin en als ze nog enigszins een doel zich in het leven gesteld hadden, dat ze dat niet meer durven uiten. Dan worden de gesprekken doorgaans van een alledaags gehalte.

Het kan zijn dat oude mensen hun levensgeheim mogen bezitten. Hun verborgen omgang met God. Laten we nu direct die ontzaglijkheid maar noemen. Een levensgeheim, dat, zoals eens iemand opmerkte, als het ware getekend staat op hun gelaat. Er zijn van die oude gezichten die in zeker opzicht gelijkvormig zijn. Een gelaat waarin de tijd, beter: de eeuwigheid, staat ingegrift. Waarop de strijd zich heeft afgedrukt. En soms de glans van de overwinning in een Ander.

Vergelijk
Ps. 25:7 ber.

Hoogl. 5:10
Hoogl. 2:16
Het pelgrims-
oord der jeugd

Toch kan het zo zijn dat die oude ogen weer opleven, als hun een enkel woord vergund wordt te spreken over de liefde huns harten. Over hun Liefste, Die "blank is en rood en Die de banier draagt boven tienduizend". Als ze zingen mogen: "Mijn Liefste is mijn, en ik ben Zijn." Dan kan er veel leed geleden zijn, dan zal er ook veel erbarming ervaren zijn. Dan kan er veel verzet geweest zijn, maar dan weet de ziel ook van een overgenomen worden. Dan kan er een hunkering naar betrekkingen geweest zijn, maar dan heeft men ook mogen leren, wat afstand doen is. Dan kan leed, getroost leed zijn. Dan richt de blik zich toch op het toekomstige. Dan zou het kunnen zijn, dat de grootouders de priesters in het gezin zouden mogen worden. Het gezin mochten trachten op te dragen aan de Heere. Dan krijgt het grootouder-zijn, zijn wezenlijke betekenis. Maar wat een wonder! Dan zou het ook nog zo kunnen zijn, zoals eens iemand het uitdrukte: "Dan kunnen de grootouders 'het pelgrimsoord der jeugd' zijn."

De dagtaak van de oude mens

Gouden uren
Een vaste
dagopbouw

Het is een weldaad voor de oude mens, als hij nog enig werk mag verrichten. Dat kunnen 'gouden uren' zijn. Soms wordt de nutteloosheid zo over alle dingen gelegd. Dan is het meer een zoet houden, dan enig werk verrichten. Dat is duidelijk te zien aan de dagactiviteiten van bejaarden- en verpleeghuizen. En toch heeft ook dat nog zijn functie. Zo is het voor de oude van dagen die nog tot wat in staat is, heel belangrijk als hij nog wat kan doen, dat niet van alle zin ontbloot is. Goed zou het dan zijn te komen tot een heel vaste dagopbouw. Een bijna geprogrammeerde dagopbouw. Een dagopbouw, waarbij zo lang mogelijk gezette tijden in acht genomen worden om bepaalde dingen te verrichten. Dat geeft voldoening. Dat geeft toch nog enigszins het besef, iets gedaan te hebben. En nu kan het wel zijn, dat ook dat alles gedaan wordt uit verdringing. Verdringing van de tijd bijvoorbeeld, of van zijn gedachten. En dat is op zichzelf een ontzettende zaak, maar het niets doen, terwijl men nog tot enige dingen in staat is, is ook een verschrikking. Dan slaat de nutteloosheid toe. En vaak wordt het humeur er dan ook niet beter op. Men gaat dan ook teveel onder in zelfbeschouwing en van daar is het maar een kleine stap te komen tot zelfbeklag. Wel is het zo, dat 'de zweep des drijvers' bij de

werkzaamheden wat stil moet staan, anders is er de mogelijkheid dat er een te grote spanning ontstaat, juist door dat werk. De oude mens is immers zijn vitaliteit kwijt. Ook de noodzakelijkheid om te werken is wat minder geworden. Soms kan de ene bejaarde voor de ander nog wat betekenen. Er zijn ouden van dagen die graag wat bezoek hebben. Het kan echter ook zijn, dat men tegen elk bezoek gaat opzien, terwijl het achteraf meevalt. Het bezoek moet daarom geen eisen meer stellen. De oude van dagen heeft doorgaans niets meer te bieden. Die verwachting moet er ook niet wezen. Eigenlijk moet die verwachting er nooit zijn. Dan valt alles nog wel wat mee.

De oude van dagen en de nacht

Doorgaans wordt bij het ouder worden het slapen een probleem. En was het nu maar zo: "Des nachts onderwijzen mij mijn nieren." Of: "Hij maakt de nacht een licht voor mij." Maar doorgaans is het een rusteloos woelen van de ene zijde op de andere zijde. Een niet tot slapen kunnen komen, zelfs niet met één of ander slaapmiddel. En dan zijn het lang niet altijd bepaalde problemen die op de mens afkomen. Vaak zijn het eigenlijk toestanden van een zeker vaag geheel. Men denkt niet eens na. Zeker niet over eeuwige dingen, want dan is de slaap helemaal voorbij. En men wil toch slapen. Men moet toch ook slapen, anders is men de volgende dag helemaal niets meer waard. Zo kan het zijn, dat de angst voor de nacht ontstaat. Dat de weemoed de mens overvalt. In het bijzonder als de avond vallen gaat. Als men in de schemering, bij het afscheid van de dag, nog eens naar buiten kijkt. En als dan de wereld wat grauw en somber ziet. Als de regen koud en de wind guur is en men de gordijnen dichttrekt, waardoor de mens met zichzelf alleen is, dan ontstaat de ouderdomsweemoed. Het kan zijn dat de weemoed over de ouderdom als een nevel heen trekt. Is het niet begrijpelijk. Veel is er verdwenen in de ouderdom. Vaak de blijdschap. Velen van de familie en de bekenden zijn weggefallen. Ook anderen, voor wie men grote hoogachting had. Die de weg mochten wijzen. Met wie men soms toch in aangenaamheid mocht verkeren. Sommigen hunner mochten ingaan in de heerlijkheid des Heeren. Soms gestorven met het loflied in de mond: "Zijn naam moet eeuwig' eer ontvangen." En dat dat waar was, toch waar. Eeuwig waar. Een ander mocht ingaan met: "En mij, hiertoe door U bereid, opnemen in Uw

Vergelijk

Ps. 16:7

Ps. 139:11, 12

Angst voor
de nacht

Ouderdoms-
weemoed

Ps. 72:11 ber.

Ps. 73:12 ber.

Emotionele
incontinentie

heerlijkheid." En zelf is men achtergebleven. Achtergebleven in het leven. Was het dat maar. Maar is het niet - tenzij een ontzaglijk Wonder verheerlijkt is in het leven -: achtergebleven in de dood. Soms met een open consciëntie. Dan kan er zijn een verwijlen in het verleden. Het lichaam is verzwakt. De geestkracht afgenomen. En in tijden van zwakte kan men de emoties minder in bedwang houden. Zo komt het dat men wel spreekt van een 'emotionele incontinentie' in de ouderdom. Men is zijn ontroeringen niet meer de' baas. Het kan zijn bij het minste of geringste, dat de oude van dagen weent. En die droefheid of de uitingen van droefheid, gaan dan niet alleen over het verlies van nabestaanden. Vaak is het zo, dat juist bij kleine dingen een grote droefheid lijkt te ontstaan. Het kan zijn bij het uitbotten der bomen. En soms komt dit meer voor bij kleine dingen dan bij grote verliezen, die als het ware niet meer tot de oude mens doordringen.

Vergelijk
Joh. 5:3
Ps. 42:1 ber.

Dikwijls is er ook sprake van emotionele ontroeringen bij zelfs de simpelste verhalen. Ook in het religieuze. En toch is er meestal niets dat wijst op een innerlijk vernieuwd leven. Beter: vaak is er helemaal niets dat wezenlijk duidt op een "roering van het water". Het verschilt totaal van het: "Ja, mijn ziel dorst naar den HEER". Dat zou ook een ontzaglijk wonder zijn. Laten we daar toch nooit gering over denken. Als dat er zou zijn en het zou wezenlijk zijn, dan is daarvoor de hemel gescheurd geworden. Dan heeft de HEERE Zich ontdekt. Dan heeft de ontzaglijke, de vreselijke en heerlijke God, een welbehagen gevonden in de mens, om Zijns Zoons wil.

Ps. 20:1 ber.

"Mijn God,
haast U tot
mijn hulp"
Ps. 71:12
Ps. 71:18

Ouderdomsweemoed. Totaal anders is de roep uit psalm 71: "O God, wees niet verre van mij; mijn God, haast U tot mijn hulp." Ouderdomsweemoed, het is totaal verschillend van: "Daarom ook, terwijl de ouderdom en grijsheid daar is, verlaat mij niet, o God." En al zou dat de hele dag mogen klinken. "Verlaat mij niet, o God", dan is dat in geen enkel opzicht ouderdomsweemoed. Maar een smeken om de nabijheid des HEEREN. Een zuchten tot de HEERE, om Zijn nabijheid. Dat is wat, de nabijheid des HEEREN.

Daar was eens een oude, zeer zieke man en hij weende. Men vroeg hem, waarom hij weende, denkend dat hij weende van de pijn. Hij had veel pijn. Maar hij antwoordde: "Denk toch niet dat ik dáár om ween, maar ik ben God kwijt." En hij kon Hem niet

missen. Een verlangen naar de HEERE. Een: "Ja, mijn ziel dorst naar den HEERE." Ouderdomsweemoed is begrijpelijk. Een verlangend uitzien naar de Heere, is een wonder van de Drieënige God. Ps. 42:1 ber.

Het komt ook nogal eens voor, dat tegen het slapen gaan de gedachten de oude mens niet meer verlaten. Dat oude wonden, en oude zonden ons in de herinnering komen. Dat de afgelegde levensweg aan ons voorbij trekt. Dan kan alles benauwd worden.

Daar is een droom bekend van de grote hervormer Luther. En het is een schone droom. Maar het was een droom van Lúther. Kort meegedeeld komt deze droom hierop neer. Luther droomde en de satan stond bij hem en schreef hem al zijn gedane zonden op. Het ene blad na het andere vol. En hij toonde het aan Luther. Toen nam Luther zijn pen. En hij schreef: "Er zijn er nog veel meer satan, je vergeet er veel." Maar toen schreef Luther er nog iets onder, mocht hij er nog iets onder schrijven. Toen mocht hij er alles onder schrijven. En hij schreef alleen deze zin: "Het bloed van Jezus Christus, Gods Zoon, reinigt ons van alle zonde." Toen week de duivel. De rekening was betaald. Geheel. Volkomen. Als een wonder van vrije genade. 1 Joh. 1:7
De rekening betaald

Oud-zijn en het tijdsbegrip

Er zijn oude mensen die zeggen: "De tijd duurt zo lang." Een ander zei eens: "De hele dag zitten, daar word je moe van, meneer." Eigenlijk had hij het tijdsprobleem van de oude van dagen uitgezegd. Tijd lijkt een objectief iets. Voor iedereen is een uur immers een uur. Het tijdsprobleem

Toch is niet ieder uur even lang. Dat kan van verschillende zaken afhangen. Bij de oude van dagen is het vaak zo, dat, doordat er niet meer gewerkt wordt, er geen activiteiten meer verricht worden, de tijd verlangzaamt. Maar het kan ook zijn bij de oude mens die nog het één en ander verrichten mag, dat de tijd juist sneller gaat. Want alles wordt gedaan in een langzamer tempo. En op die manier zijn de dagen snel vol. In zeker opzicht is het daarom goed, dat de oude van dagen zoveel mogelijk zijn bezigheden houdt. Een dagtaak, voorzover mogelijk, is het beste geneesmiddel

"Verkwik mijn
ouderdom"
Ps. 71:13 ber.

tegen vermoeidheid en verveling. Vermoeidheid kan ontstaan door de onvoldaanheid over het niet meer kunnen en vooral over het niet meer mogen deelnemen aan het dagelijks leven. Verveling en gedwongen ledigheid zijn vaak de wortel van vele lichamelijke gebreken. Niets doen is voor oude mensen gevaarlijker dan voor jonge mensen, merkte iemand eens op. Een hele dag stil zitten kan niet goed zijn. Als door die ongeschiktheid tot enig werk eens mocht doorklinken: "Verkwik mijn ouderdom; (...) Zo zal 'k Uw grootheid zingen."

De ontheemding van de oude mens

Zijn thuis
kwijt

De oude van dagen vindt in onze tijd niet veel meer terug dat hem aan zijn jeugd herinnert. Oude plekjes die de eeuwen getrotseerd hebben zijn de laatste jaren verdwenen. Het land lijkt wel omgeploegd. Nieuwe wijken zijn er gebouwd waar eens de rustigste plekjes waren. Dorpen die, wat aanzien betreft, als het ware omgekeerd zijn. Soms wil de oude mens nog wel eens de plaatsen uit zijn jeugd gaan zien, maar doorgaans vindt hij niets meer terug. Het is een vorm van ontheemding. De oude van dagen raakt zijn thuis kwijt.

Deze ontheemding wordt erger als hij niet meer bij de kinderen geplaatst kan worden of geplaatst wil worden en tenslotte terecht komt in een verpleeghuis. Dan begint een leven binnenskamers. Doorgaans zonder contact meer met de buitenwereld en de natuur. Altijd in dezelfde temperatuur. Gereden worden over dezelfde verdieping, over dezelfde vloerbedekking. Naar dezelfde recreatiezaal. Met veelal dezelfde mensen, met dezelfde verhalen. Met dezelfde status. En allen even oud. En ieder krijgt de leeftijd van de oudste.

Een toekomst-
loze toekomst

Ps. 90:10

Men heeft de solidariteit van de verzorgingsstaat wel genoemd de solidariteit van de drie A's: Abstract, Anoniem en Administratief. Misschien ervaart de zeer bejaarde dit niet zo. Toch zal het wel zo zijn, dat gevoelens van eenzaamheid en zinloosheid optreden. Een toekomstloze toekomst. Was het nog maar zo. En ook anders blijft het Woord des Heeren waar: "Zo wij zeer sterk zijn, tachtig jaar; en het uitnemendste van die is moeite en verdriet."

Oud en ziek

's Morgens naar de avond hijgen en 's avonds naar de morgen. De oude van dagen kan de dag niet meer volmaken. Vaak is het voor hem: "Wachter, wat is er van den nacht? Wachter, wat is er van den nacht?" Hij zou kunnen antwoorden: "De morgenstond is gekomen en het is nog nacht." Jes. 21:11

Jes. 21:12

Ouder worden en niet verder meer kunnen. Als de morgen komt en men tracht overeind te komen en het lichaam laat het niet toe. Als het uren duurt voor men enigszins weer iets kan doen. Als de pijn ons niet meer verlaat. Als we onze krachten voelen afnemen. Als we niet weten op te staan en het onmogelijk voor ons is te blijven liggen. Als ook in dezen de moed ons verlaat. Als de dagen ons een vermoeienis zijn. En de nachten niet door te komen. Als we niet meer kunnen leven en niet kunnen sterven. Als we altijd maar tussen die twee zaken ingeklemd zitten. Geen hoop hebben en niet hopeloos zijn. Als het verleden voor ons verloren raakt en de toekomst voor ons dicht is. Als men tenslotte maar blijft liggen. Gelukkig als er dan nog enige hulp voor ons beschikbaar is. Als de pijn nog te dragen is. Als het ziek zijn toegestaan is. Als men zich niet meer behoeft groot te houden, maar werkelijk ziek mag zijn en moe mag zijn. Oneindig moe en doodziek. Als het leven wordt afgesloten. Als men langzamerhand uit het openbare leven wordt weggevoerd. Als de avond van ons leven voorbij raakt en de nacht komt. Wat zal het dan toch een allergrootst Wonder zijn, als dat De avond
van ons leven geen eeuwige nacht zijn zal.

We zijn zo onbekommerd en we blijven zo onbekommerd. En dan lezen we zo vaak, dat men verblijd is dat degene die ons lief was, voor verder lijden gespaard is gebleven. Dat hij of zij overleden, over het lijden heen is. Zou het niet zo zijn, dat het allerontzettendste, eeuwige lijden dan juist is aangebroken. Het lijkt wel of dat beseft weggenomen is, ook uit onze kringen. Volkomen weggenomen. Het lijkt wel alsof men als het ware uit het leven moet glijden, zonder ook maar iets van de wetenschap, dat men scheiden gaat van alles wat schepsel is.

Vaak probeert men het naderen van de dood zo lang mogelijk voor de zieke te verbergen. Over het ernstig, het zeer ernstig ziek

De dood
weggevoerd

zijn, mag niet meer gesproken worden. Over de hopeloze toestand mag niets meer gezegd worden. Zo lang mogelijk tracht men dit verborgen te houden. We durven er ook niet meer over te spreken. En als het gezegd wordt, schijnt men het niet te begrijpen en men gaat toch verder. Zonder een laatste schreeuw om genade. Stil en gerust gaat men doorgaans naar de eeuwigheid, die een ontzetting zal zijn. We hebben de dood weggevoerd uit ons leven. We kunnen het zien in de ziekenhuizen. Men sterft bijna met een lach op het gezicht zonder enige indruk. We kunnen het zien aan de begraafplaatsen. Het zijn plantsoenen geworden. De dood moet zijn verschrikking verliezen. Moet welkom gemaakt worden voor de oude van dagen. Hij schijnt te komen als een vriend. Hij is niet meer de koning der verschrikking. Hij moet verzwegen worden, uit ons leven gebannen worden. Het sterven kan ook niet meer thuis geschieden. Onze huizen zijn er niet meer op berekend. Vroeger wel?

Vergelijk
Ps. 17:8 ber.

Er wordt wel gezegd dat op het ziekbed soms de kleine dingen als geschenken aanvaard worden. Dit kan misschien wel enigszins zo zijn. Maar als het werkelijk waar zou mogen zijn, dan zal er toch wel een wezenlijk "blij vooruitzicht" moeten zijn. Een geschenken en verworven en betaald "blij vooruitzicht".

Ook zegt men wel, dat aan het sterfbed alles relatief, betrekkelijk gezien wordt. Wat heeft men zich druk gemaakt over dingen van geen of geringe waarde. Het is zo. In het licht der eeuwigheid worden de tijdelijke dingen anders. Verliezen ze hun waarde.

Vaak is er op het sterfbed ook een zekere loslating van de kinderen. Soms juist een vastklampen aan de kinderen. Mogelijk een vastklampen aan de enige die ons misschien nog overgebleven is.

Kleine dingen

Soms worden de kleine dingen waargenomen. Het sneeuwt, het regent. Gelukkig, het wordt toch nog weer licht. De zon schijnt buiten. Bloemen worden gebracht. Vooral in de ziekenhuizen. Bloemen, terwijl er niet anders kan zijn dan een roufloers. Niets anders. Tijdelijke dingen worden soms nog besproken, terwijl er niets anders is dan een naderende eeuwigheid. Een eeuwigheid, in diepte nooit uit te drukken, nooit te doordenken. Nooit te overzien, wat dat zijn zal. Eeuwigheid. Zee zonder oever. Nacht zonder einde. Diepte zonder peil.

Kan het dan niet anders zijn. Het schijnt tegenwoordig veelvuldig anders voor te komen. Maar het is niet voor te stellen, als men let op het leven. Zonder enige bevindelijke kennis van het werk des Heeren, zonder verlossing door het Bloed des Lams, zonder dat ontzaglijk genadewonder te kennen en dan afreizen. In vertrouwen afreizen. Omdat de predikant - de man die staat tussen het heden en de eeuwigheid, en dat altijd - maar steeds zoekt naar hetgeen er niet is. En al maar tracht aan te praten, dat er toch wel iets in het leven van de stervende geweest is. Wie is er gevaarlijker voor de stervende dan de rustbrengende predikant. Een predikant die veelal praat over zaken waar hij zelf niet de minste kennis aan heeft. Die geen enkel besef heeft van de verborgen omgang met God.

Afreizen

Vergelijk
Ps. 25:7 ber.

"Blij vooruitzicht"

Als men toch eens verwaardigd mag worden terug te zien. Terugzien op de afgelegde levensweg. En als dan over die levensweg, door genade, het Goddelijk genadelicht mocht schijnen en dat pad lieflijk mocht verhelderen, wat zal er dan een verwondering zijn.

Dan is er niet zo'n groot verschil, gegrepen te zijn geworden als een Manasse of als een Timotheüs. Dan is voor de één het wonder niet geringer dan voor de ander. Dan wordt alles opgelost in onbegrijpelijke Goddelijke genade, die nooit te doordenken is, die alleen maar aanbeden kan worden. Soms valt er licht over die weg. Soms tot in de kinderjaren toe. En altijd tegengestaan en nochtans, nochtans. O Heere God. Dan zal het verlangen der ziel wel groot zijn. En als het juk dan een ogenblik van de schouders gelicht wordt, dan zal de ziel wel uitzuchten: "Blij vooruitzicht, blij vooruitzicht." Geleid, ondersteund, toch nimmer verlaten. Toch opgehaald "uit die ruisende kuil, uit dat modderig slijk". Uw goedertierenheid, o HEERE, Uw onbegrijpelijke lankmoedigheid, in Christus Jezus, toegepast door de Heilige Geest. Een stil wegvallen van alles en een schouwen in de eeuwigheid. Niet meer terugzien, maar een ogenblik vooruitzien. En dan sluit de wereld van verwondering. Dan zal men niet meer kunnen zeggen dan: U, U, U.

Toch
opgehaald
Ps. 40:3

"Op Uwe zaligheid wacht ik, HEERE."

Gen. 49:18

Naschrift

Bij het nog eens doorbladeren van de "Opstellen over de Christelijke opvoeding", waren we aan de ene zijde verwonderd en aan de andere kant diep teleurgesteld over het geschrevene. Verwonderd, dat er nog iets gezegd was, maar teleurgesteld over de soberheid van het geschrevene, wat de inhoud betreft.

De soberheid van het geschrevene. We bedoelen daar niet in de eerste plaats mee, dat alles veel beter gezegd had kunnen en moeten worden. Maar - en nu is het woord soberheid nog veel te groot - we bedoelen er mee, dat juist die zaken die wij toch benadrukken wilden, zo zwak gezegd zijn. Zo wezenloos. Juist de wezenlijke dingen zijn zo ontoereikend uitgedrukt. Het uiterste ervan is zelfs niet bereikt. De deugden Gods zijn oneindig ontzaglijker dan wij hebben voorgesteld. De vijandschap en de ellende van de mens zijn veel dieper dan wij hebben genoemd. De verlossing van de mens is veel duurder gekocht dan wij kunnen indenken. Doch Sion zegt:

"Zo wij sterk zijn, daarvan hebt Gij alleen de eer;
Vermogen wij ook iets, zulks alles komt, o Heer',
Van Uw goedheid, die ons bescherming is bevonden.
Is 't dat wij benauwd zijn nu of 't eniger stonde,
Gij, o heilige God Israëls hoog verheven,
Zijt ons Koning, tot Wien wij ons gans'lijk begeben."

Psalm 89:8, naar de berijming van Petrus Datheen.

Laten wij afscheid van elkander mogen nemen, met de raad van de Schotse geloofsheld John Livingstone:

"Laat het Woord Gods uw enige richtsnoer zijn,
Christus uw enige Hope,
Zijn Geest uw enige Leidsman,
Zijn eer uw enig doel."

Dan zullen wij uit genade mogen zingen:

"Wij dan, gerechtvaardigd zijnde uit het geloof
hebben vrede met God, door onzen Heere Jezus Christus."

Inhoudsoverzicht

- Het bereiken van een nieuwe fase
- een overgangsfase
 - een goede ouderdom
 - de periode van het afzien
- 'Nog niet', 'niet meer', 'toch'
- een totale verandering
 - meegaandheid
 - berusting
 - de ontzetting weggenomen
 - "Dan ga ik op tot Gods altaren"
- De aftakeling
- afname van de interesse
 - veranderde waarneming
- Oud-zijn en vermoeid-zijn
- doelloosheid
 - dromen dromen
 - contemplatie en meditatie verdwijnen
- Ouderdom: de stilte en de wijsheid
- stilte
 - de jaarlijkse terugkeer
 - sober in woorden
- Samen oud of alleen
- gericht op elkaar
 - de alleenstaande
- De kinderen
- een grote vreugde
 - een andere weg gegaan
 - het verlies van een kind
 - een schuchtere hoop
 - een diepe teleurstelling
 - "Heilig zijn, o God, Uw wegen"
- Grootouders en kleinkinderen
- grootouders en hun functie
 - het pelgrimsoord der jeugd